

zad elején nyitrai főispán volt, számos udvari tisztséget töltött be, például a királyné főajtónállóját, és több hadjáratban vitézkedett. Sikeresen pereskedett azért, hogy tulajdont szerezzen Gímes várában és engedélyt kapott arra, hogy Komjátban erődítményt emelhessen. Adott a család később, már a koronaőr életében esztergomi érseket (Ferenc), főispánok sorát és nádort (Zsigmond) is.

A mindmáig legteljesebb életrajzocska ghymesi Forgách Péterről egy mindössze tízsoros vázlat a család történetét feldolgozó monográfiában, amely maga is több mint 110 éves.¹ Sem születésének, sem halálának időpontját nem tudjuk, de még csak az évét sem biztosan. A 17. század első évtizedeiben birtokait igazgatta. Katolizált, az 1620-as évek közepétől királyi tanácsos. Élénk közéleti tevékenységet folytatott, részt vett országgyűléseken, de az 1630-as évektől leginkább mint egy horvát-magyar huszárezred parancsnoka ismert. 1640-ben az Oszmán Birodalom seregei ellen kiállított Nyitra vármegyei csapatok kapitánya. Feleségétől, Újfalussy Katalintól több gyermeke született.

Mit tudhatott Péter a Szent Korona keresztjének elferdüléséről?

Az általunk talált újabb történeti adatok legnagyobb része az összeurópai harmincéves háborúban (1618–1648) betöltött szerepével kapcsolatos. A bécsi Állami Levéltár iratai és forráskiadványok² segítségével felvázolható katonai előmenetelének jónéhány esztendeje. Kezdetben mint alvezredes tudjuk nyomon követni a császári főszeregben, éppen unokatestvére, Forgách Miklós felső-magyarországi végvidéki és kerületi főkapitány alatt. Utóbbi 1635. évi halála után ő vette át a helyét. Feladata volt a seregek toborzása és hadba állítása is. Ekkoriban a császári sereg több, mint 10 horvát-magyar lovasezredet foglalt magában, és fontos szerepet játszottak a háború különböző színterein.³

Forgách Péter 1630-tól haláláig volt koronaőr, a róla készült festményen is az ereklyével, valószínűleg kamarási kulccsal a kezében látható

¹ Bártfai Szabó László 1910. *A Hunt-Pazman nemzetségbeli Forgách család története*. Esztergom. 483. o.

² A háború csehországi kitérte és számos hadvezér birtokai miatt a legtöbb forrás ottani levéltárakban maradt fenn, ezek közül a *Documenta Bohemica Bellum Tricennale illustrantia* sorozata több kötetnyit adott ki.

³ Bővebben lásd: Czigány István 2004. *Reform vagy kudarc? Kísérletek a magyarországi katonaság beillesztésére a Habsburg Birodalom haderejébe. 1600–1700*. Balassi Kiadó, Budapest. 79–85. o.

(1625-től volt királyi kamarás). 1638. február 14-én is viselte tehát a tisztséget, amikor (jelenlegi tudásunk szerint) a korona keresztje elferdülhetett. A kulcsok összecserélése miatt a spanyol Habsburg infánsnő, Mária Anna magyar királynéva koronázása előtt nagy erővel fel kellett törni a ládát és ekkor történhetett a sérülés. Tizennégy pántot kellett lefeszítenie a lakatosoknak, és így a koronát közvetlenül tartalmazó tok is komoly ütéseket kapott. Olyan nagyokat, hogy késsel kellett belőle a koronát kifeszegetni. A kereszt mai dőlésszöge ugyan későbbi, 19–20. századi javítások eredményeként alakult ki, de biztosan tudható, hogy már a 18. század végén ferde volt, ezt pedig ez az eset okozhatta.⁴

Az elfoglalt Forgách-fiú azonban, úgy tudjuk, az eseményen nem volt jelen. Ugyan tisztségéből fakadóan bizonyosan értesült a balesetről, egyelőre nem találtuk nyomát annak, hogy erről írásban említést tett volna. Könnyen lehet, hogy nem is tett, mivel az 1638. évi balesetet titokban tartották, és arról egészen a 21. század elejéig nem értesült a közvélemény. Az esemény híre azonban valószínűleg nem jutott el azonnal hozzá: az állandóan úton lévő Péter nyomára ugyanis azokban a hónapokban egy egészen váratlan helyen bukkantunk: spanyol szolgálatban, Spanyol-Németalföldön (a terület a mai Belgium és Luxemburg területével nem megegyező, de jelentős részben lefedi azokat). Különös módon a rá vonatkozó legtöbb új forrást is erre a missziójára vonatkozóan találtuk szerette Európában: Franciaország burgund területein, Belgiumban, Ausztriában, Spanyolországban és Csehországban.

A spanyol Habsburg világbirodalom szolgálatában

A sors különös fíntorának tűnhet, hogy Péter, aki ismereteink szerint nem volt jelen a spanyol infánsnő magyar királynéva koronázásán 1638-ban, ekkor éppen Mária Anna testvére, a hispán uralkodó IV. Fülöp németalföldi területein tartózkodott, vagy onnan tért hazafelé. Ám mindez egyáltalán nem volt véletlen.

A spanyol Habsburg világbirodalom, amelynek területén már a korban elterjedt szólás szerint sohasem nyugodott le a nap, az 1630-as években még mindig a legerősebb katonai és politikai hatalom volt Európában. Nyomasztó túlsúlyt képviselt a dinasztián belül a bécsi testvérággal szemben, noha már évtizedek óta roskadoztak agyaglábai. Többfrontos hábo-

⁴ Pálffy Géza 2007. 'A Szent Korona és a koronáláda balesete 1638-ban'. In: Csörsz Rumen István–Szabó G. Zoltán (szerk.), „*Nem sűlyed az emberiség!*” *Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára*, Budapest. 1431–1444. o.

rút vívott Itáliában, Németalföldön, Franciaországban és az Újvilágban, és több tízezres sereget tartott fenn a Német-római Birodalom területén, közvetlen szolgálatában vagy közvetve, a császári seregen keresztül pénzelve azokat.

A Madrid és Bécs közötti szoros érdekszövetséget családi házasságokkal, titkos szerződésekkel, a külpolitika összehangolásával igyekeztek a felek – számos súlyos vita és érdekellentét közepette is – megtartani. A gyarmatokról származó ezüst vert pénz formájában gyorsan eljutott keletre is, és a spanyol udvari kultúra, katolikus öntudat és birodalmi szellem behálózta a közép-európai Habsburg Monarchia, elsősorban a mai Ausztria és Csehország területeit; spanyol nagykövetséget, a döntéshozók körében pedig bécsi politikai pártot és kliensrendszert létrehozva. Ide érthetünk magyar királyságbeli politikusokat is, akik részben ide számíthatók, mint például Pázmány Péter esztergomi érsek, aki spanyol évdíjat, vagy Esterházy Miklós nádor, aki a spanyol királytól Aranygyapjas Rendet kapott, mindketten az 1620-as és 30-as évek fordulóján.⁵

Madrid nemcsak folyamatosan támogatta az osztrák testvéréget, de igénybe vette az erőforrásait is. 1637 áprilisában alapos, éveken át tartó mérlegelés és előkészítés után mintegy kétezer, a forrásokban mindig „horvát” vagy „magyar” jelzőkkel illetett lovas katonát szerződtetett és mozgatott át Németalföldre. A csapatoknak Európa akkor egyik legnagyobb állandó hadseregében, a spanyol-németalföldi, korabeli európai szóhasználatban Flandriai Seregben kellett esküt tenniük, és lépniük IV. Fülöp szolgálatába. Teendő pedig volt bőven: a terület a két nagy európai Habsburg-ellenség, a holland Egyesült Tartományok és Franciaország közé volt szorítva. Ezután (fokozatosan fogyatkozó létszámban) legalább az 1640-es évek közepéig, sőt több adat szerint az 1650-es évek második feléig hadban maradtak. Az egyik, a spanyol-németalföldi főtisztek parancsnoksága alá szerződő ezredes pedig Forgách Péter volt.⁶

Ez igen radikális lépés volt Madrid részéről. Korábban megelégedtek azzal, hogy a Német-római Birodalom központi területén toborzott vagy fizetett (német, itáliai gyalogos vagy épp könnyűlovas) seregeket, átadva

⁵ Bővebben minderről: Monostori Tibor 2009. A Magyar Királyság helye az Ausztriai Ház országai között az európai spanyol hegemonia korában (1558–1648). In: *Századok* 143/5. 1023–1062. o.

⁶ Monostori Tibor 2019. Egy magyar arisztokrata Spanyol-Németalföldön a Flandriai Hadsereg szolgálatában. Forgách Péter koronaőr lovasezredének szerződtetése 1637-ben. *Lymbus – Magyarságtudományi forrásközlemények*. Budapest. 157–174. o.

őket császári szolgálatba. Most azonban közvetlenül átvette ezeket a csapatokat a császártól. Mindez egyenes következménye volt a már említett, komoly viszályoktól terhes kapcsolatnak a két Habsburg-ág között. A Spanyol Monarchia követi rendkívül elégedetlenek voltak azzal, ahogy a császár és tanácsosai a segélyeket felhasználták. Utóbbiak viszont teljesíthetetlennek tartották a spanyolok követeléseit és féltették a Német-római Birodalom egyensúlyát, mind katonailag, mind politikailag, hiszen köztudott volt a birodalmi rendek többségének ellenérzése Spanyolország hadseregeinek birodalmi jelenléte és állomásoztatása (és a mögötte álló érdekérvényesítési törekvések) miatt.

Minden mindennel összefüggött az európai Habsburg-országokban, és ezt jól mutatja a következő példa. 1638 februárjában, a balul sikerült koronálása nyitáson ott tartózkodott Trauttmansdorff gróf is mint főudvarmester, sőt ő hozta a kulcsokat, amelyekről kiderült, hogy összecserélték őket. Trauttmansdorff nemcsak egy száraz udvari címet viselt: ő volt III. Ferdinánd császár és magyar király első minisztere, a Titkos Tanács elnöke, a mindenkor császári bel- és külpolitika egyik legfőbb irányítója. Pálffy Zsófia személyében magyar nemeslányt vett feleségül, és maga is kapott spanyol évdíjat és elnyerte az Aranygyapjas Rendet. Ugyanez a Trauttmansdorff volt az, akivel a spanyol nagykövetek 1637 első hónapjaiban tárgyalásokat folytattak többek között Forgách Péter lovasezredének szerződéséről is.

Forgách mellett egy német ezredes, Ludwig Perwast horvát-magyar seregét is szerződtette a spanyol fél. Castañeda márki nagykövet, királyi tanácsos parancsára készítették a szöveget, az irat a brüsszeli Nemzeti Levéltárban maradt fenn. Brüsszel volt a székhelye Spanyol-Németalföld központi politikai és hadi tanácsainak, és Habsburg-udvarának. Az irat részletezte többek között a csapatok méretét, a hadimustrák feltételeit, a zsoldfizetés módját.

A szerződés igen időtállóan bizonyult, és bár Forgách az eddigi adatok szerint csupán pár évet töltött el a nyugati frontokon (ezen a területen még folynak az alap kutatások), az már bizonyos, hogy még legalább egy évtizedig maradtak horvát-magyar lovasszázadok spanyol zsoldban Németalföldön – erről frissen feltárt spanyolországi és belgiumi források is beszámolnak.

A burgundiai küldetés

Legalább ilyen érdekes az, ahogy Forgách Péter felhívta magára a figyelmet 1637 előtt. Erről franciaországi dokumentumok tudósítanak. Mégpedig Burgundiából, az egykori Burgund Grófság területéről, amely akkoriban még a Spanyol Monarchiához tartozott. A Habsburg-dinasztia számára rendkívüli fontossággal bírt a burgund hercegi cím, és a középkori Burgund Hercegség megszűnése és területeinek felosztása után kialakuló burgundi birodalmi kerület a spanyol uralkodó fennhatósága alatt, a Német-római Birodalom részeként élt tovább. Történeti okokból Németalföldet is ide sorolták.

A harmincéves háború során itt alakult ki az egyik francia-spanyol háborús front, és Forgáchot ekkor (1636-ban) vezényelték ide csapataival, ekkor még a császári sereg részeként. A spanyol fél kérte az osztrák ág segítségét, amely csapatoknak egy megállapodás értelmében egyébként is Franciaország határára kellett volna menniük. Franciaország támadta meg hadba lépése után egy évvel a Burgund Grófság fővárosát, Dole-t és ostromolta meg sikertelenül május és augusztus között. Forgách jelenlétééről elbeszélő források és a besançoni levéltárak is beszámolnak. A városi tanács iratai szerint július elején érkezett a városba „Fourcasse”, máshol „Forgass”, „Forcasch” vagy „Forcas” (a francia nyelvű regesztában és más átírásokban „Forkatz”) Flandriából, ahova valószínűleg az 1635. május 30-i prágai békét követően felszabadult császári seregek részeként, éppen a spanyol követek által finanszírozott kifizetésekkel párhuzamos toborzásokat követően került oda.

Dole ostromakor Forgách Péter több hőstettet végrehajtott csapataival, ideértve egy portyázást Franciaországban, amelyről az események egyik illusztris burgundi krónikása, Jean Boyvin jogtudós, polihisztor (később a dole-i parlament elnöke) is beszámolt.⁷

Regénybe illő, nem túl derűs eseményekről is beszámolnak Besançon város levéltárában a városi tanács iratai. Ezekben számos, a város életét felforgató eseményt ismerhetünk meg a Forgáchék bevetése előtti hetekre vonatkozóan.⁸ „Stéphano Carpoletto”-t, Forgách egyik testőrét egy helyi szőlősgazda rabolta ki július 9-én. Egy héttel később néhány horvát vagy magyar katona megpróbált megerősokolni egy fiatal lányt és megölt

⁷ Jean Boyvin 1637. *Le siège de la ville de Dole, capitale de la Franche-Comté de Bourgogne et son heureuse délivrance*. Dole, Antoine Binart. 218, 225–226, 298. o.

⁸ *Archives Municipales de Besançon, Conseil Municipal* iratcsoportjai között.

egy szőlősgazdát. Forgách börtönbe vetette őket, de két katona megpróbálta kiszabadítani őket. A harmincéves háború hadseregeire jellemző túlkapások a források egyöntetű tanúsága szerint rendszeresek voltak Forgách csapataiban is.

Az 1640-es években már újra a Magyar Királyság területén harcolt. 1642. évi, Forgách Ádámhoz írt levelét igen betegen jegyzi. Élete utolsó éveiben visszavonulva élhetett.

A koronaőri tisztét így csak alkalmilag ellátó⁹ Forgách esetében tehát egy rendkívül mozgalmas nyugat- és közép-európai katonai életút bontakozik ki az európai forrásokból, ahol a magyarországi, csehországi és ausztriai levéltárak mellett nélkülözhetetlenek a franciaországiak és belgiumiak is. Forgách Péterről találtunk eddig magyar, spanyol, francia, német és olasz nyelvű iratokat is. A megkezdett alaposabb kutatások során várhatóan további adatok kerülnek elő majd ez ideig alig ismert életéről.

⁹ Ez azért nem jelentett komolyabb problémát, mert koronaőr társa, Pálffy János (1625–1645) pozsonyi ispánként általában Pozsonyban tartózkodott.